

www.libris.ro
e-mail: comenzi@libris.ro
tel: 021 430.3095

Margareta Onofrei

www.bookiel.ro

PROZA

Povestea lui Harap-Alb

de Ion Creangă

Literatura română pentru BAC Proza și dramaturgia

București, 2016

I. PROZA.....	3
Basmul cult.....	3
Povestea lui Harap-Alb de Ion Creangă	3
Dănilă Prepeleac de Ion Creangă	16
Povestirea	27
Fântâna dintre plopi de Mihail Sadoveanu	27
Negustor lipscan de Mihail Sadoveanu	35
Nuvela	46
Alexandru Lăpușneanu de Costache Negruzzi	46
Moara cu noroc de Ioan Slavici	61
În vreme de război de I. L. Caragiale	77
Noapți la Serampore de Mircea Eliade	87
Romanul.....	97
Mara de Ioan Slavici	97
Ion de Liviu Rebreanu	105
Enigma Otiliei de G. Călinescu	122
Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război de Camil Petrescu	134
Patul lui Procust de Camil Petrescu	147
Maitreyi de Mircea Eliade	159
Moromeții de Marin Preda	168
II. DRAMATURGIA.....	182
Comedia.....	182
O scrisoare pierdută de I.L. Caragiale	182
Drama	195
Jocul ielelor de Camil Petrescu	195
Suflete tari de Camil Petrescu	203
Iona de Marin Sorescu	212
Bibliografie selectivă	222

Pentru comenzi:

tel: 021 430.3095

e-mail: comenzi@booklet.ro

web: www.booklet.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ONOFREI, MARGARETA

Literatura română pentru BAC : proza și dramaturgia /

Margareta Onofrei. - București : Booklet, 2015

ISBN 978-606-590-298-5

821.135.1.09(075.35)

I. PROZA

Basmul cult

Povestea lui Harap-Alb

de Ion Creangă

Ion Creangă, autor cu o semnificativă activitate literară în perioada clasică, fiind contemporan cu Mihai Eminescu, Ioan Slavici și I.L. Caragiale, este considerat unul dintre cei mai valoroși povestitori ai poporului nostru, reprezentativ pentru spiritualitatea ancestrală românească. Operei sale capitale, scrierea memorialistică „Amintiri din copilărie”, i se adaugă basmele culte, care proiectează în fabulos lumea țărănească apropiată de sufletul său într-o manieră originală de exprimare.

Basmul cult este o specie a **genului epic** în proză cu numeroase personaje ridicate la rangul de **simbol**, în care se prezintă confruntarea dintre bine și rău, soluționată, de regulă, printr-un final fericit. Elementul **fabulos**, supranatural, este acceptat, prin convenție, ca aparținând sferei firescului, **indicii spațiali și temporali** sunt vagi, generalizând întâmplările relatate iar acțiunea urmărește o schemă prestabilă.

Basmul cult „Povestea lui Harap-Alb” este publicat în revista „Convorbiri literare” la data de 1 august 1877. El respectă, în linii mari, structura populară a speciei literare epice, în care acțiunea debutează cu o situație de echilibru (expozițiunea) perturbată de un eveniment neașteptat (intriga), care declanșează o acțiune desfășurată de protagonist în confruntarea cu antagonistul, susținut de

ajutoare și donatori, în vederea restabilirii ordinii inițiale, care culminează cu un moment de maximă încordare narativă (punctul culminant); deznodământul aduce o nouă situație de echilibru. Forma cultă a speciei literare constă în reorganizarea elementelor populare sau completarea lor de către un prozator cunoscut și consacrat, care imprimă textului stilul personal de relatare.

Titlul basmului enunță atât specia literară, povestea, cât și numele protagonistului, purtat de-a lungul propriei formări. Pe parcursul firului epic, destinul acestuia cunoaște trei ipostaze: **fiul cel mic** al craiului, imatur și neinițiat, dar curajos și preocupat de a-și ajuta propria familie, **Harap-Alb**, ucenic al Spânului, parcurgând drumul inițierii, **Împăratul**, inițiatul capabil de a conduce împărăția unchiului său și de a-și întemeia o familie cu aleasa inimii sale. Cea mai mare parte a basmului este dedicată celei de-a doua ipostaze. El este numit de către formatorul său, antagonistul, printr-o sintagmă oximoronică, „Harap-Alb”; substantivul comun „harap” desemnează o persoană cu pielea și părul de culoare neagră și se află în contradicție cu epitetul cromatic „alb”. Fiul craiului devine astfel sluga atipică a Spânului.

Tema basmului are sursă folclorică, prezentând confruntarea binelui cu răul. Pe parcursul acestei confruntări, soldate cu victoria binelui, ca în majoritatea basmelor, eroul central își formează personalitatea, ceea ce conferă substanță epică scrierii, conferindu-i caracterul de bildungsroman, trădând descendența cultă.

Motivele prezente în basm sunt de factură populară (împăratul fără urmaș, superioritatea mezinului, călătoria, probele, demascarea impostorului, pedeapsa, căsătoria). În afară de temă și motive, care își au originea în folclor, alte elemente cu aceeași sursă sunt: prezența **ajutoarelor** (calul,

Sfânta Duminică, cei cinci prieteni) și a **donatorilor** (crăiasa furnicilor, crăiasa albinelor, turturica), apariția **obiectelor magice** (apă vie, apă moartă, jăromaticul, smicelele), prezența **cifrei trei**, simbol al perfecțiunii (trei fii, trei fete, trei apariții ale antieroului, trei probe inițiate de acesta).

Acțiunea este relatată la **persoana a III-a**, de către un **narator** a cărui **perspectivă narativă obiectivă** este completată de multiple **comentarii subiective**. Aceste completări umoristice, ironice, lămuritoare sunt specifice stilului autorului Ion Creangă. **Discursul narativ** îmbină original cele trei **moduri de expunere**. **Narațiunea** are cea mai mare pondere în țesătura epică, redând prin frecvența verbului, înaintarea acțiunii. Aceasta este completată de **dialog**, care are, la Creangă, dublu rol, ca în operele dramatice: dezvoltarea acțiunii și individualizarea personajelor prin detalii specifice, care le caracterizează. **Descrierea** se bazează în special pe portretizare; personajele sunt conturate în așa fel încât să formeze ample reprezentări în mintea cititorului. Fata împăratului Roș și cei cinci prieteni, care i se alătură protagonistului, sunt descriși cu amănunte semnificative.

Construcția subiectivă urmează o schemă simplă. Cei doi frați, craiul și Verde-împărat, conduc fiecare câte o împărăție la două capete ale lumii, foarte îndepărtate unul de celălalt. Neavând descendenți masculini, Verde-împărat îi scrie fratelui său să-i trimită pe unul dintre fii ca să îi urmeze la tron. Proba curajului îl desemnează pe fiul cel mic ca fiind capabil de a întreprinde călătoria către ținuturile unchiului său. Trecând prin numeroase peripeții, depășind cu istețime, bunătate, curaj și mult ajutor multiplele probe ale formării sale, acesta își îndeplinește țelul de a deveni împărat, căsătorindu-se cu fata de care s-a îndrăgostit.

În basm sunt prezente anumite **clișee** cu roluri bine determinate, cum ar fi **formulele specifice: inițială, mediane, finală.**

Incipitul basmului este o **formulă inițială**: „Amu cică era odată într-o țară un crai, care avea trei feciori.”. Aceasta are drept corespondent în basmul popular începutul „A fost odată ca niciodată” și are rolul de a introduce cititorul în lumea miraculoasă, în care totul este posibil. **Incipitul** este în legătură strânsă cu **finalul**, construit tot ca o **formulă specifică**, redată în manieră cultă: „Și a ținut veselia ani întregi, și acum mai ține încă; cine se duce acolo bea și mănâncă. Iar pe la noi cine are bani bea și mănâncă, iară cine nu, se uită și rabdă.”. **Formula de încheiere** a basmului face trecerea de la universul ficțional imaginat de autor la realitatea cotidiană a fiecărui cititor. Pe lângă valoarea ei hiperbolică (veselia finalului fericit nu se sfârșește niciodată), aceasta are puternice accente sociale; dacă lumea basmului e dominată de veselie perpetuă, lumea reală are determinări legate de condiția socială a fiecăruia. **Formulele mediane** dau continuitate acțiunii, menținând starea de atenție și curiozitatea lectorului: „[...] ca cuvântul din poveste înainte mult mai este” sau „Și merg ei o zi, și merg două, și merg patruzeci și nouă.”.

Îmbinarea planurilor real și fabulos este evidentă chiar din **incipit**. **Timpul** este vag, nedeterminat, un trecut îndepărtat în care se petrec evenimente ridicate la rangul de simbol. **Reperele spațiale** sunt la fel de vagi: „Și craiul acela mai avea un frate mai mare, care era împărat într-o altă țară, mai depărtată. [...] Țara în care împărătea fratele cel mare era tocmai la o margine a pământului, și crăiia ăstuilalt la altă margine.”. Cele două ținuturi îndepărtate marchează un întreg univers, pe care protagonistul este nevoit să-l ia în stăpânire,

trecând de la teritoriul ocrotitor, familiar către un spațiu al probării propriilor veleități de lider.

Acțiunea basmului este liniară, fiind alcătuită din multiple **secvențe înlănțuite**. Ea debutează ex abrupto cu evenimentul care perturbă echilibrul situației inițiale: craiul este rugat de fratele său mai mare să-i trimită pe unul dintre feciori pentru a-i fi urmaș la tron. Dacă cei doi fii mai mari ai acestuia nu reușesc să treacă proba curajului impusă de tatăl lor, deghizat în urs, mezinul este pregătit și el să-și încerce norocul. Pentru că dovedește, în prealabil, calități sufletești superioare, atunci când se milostivește de bătrâna cerșetoare, el are un prim ajutor de nădejde, și anume personajul supranatural, întruchiparea bunătății, Sfânta Duminică, cea care se deghizase în femeie sărmană pentru a-l pune la încercare. Aceasta îl sfătuiește să aleagă calul, hainele și armele care au aparținut tatălui său în tinerețe pentru a putea reuși ceea ce și-a propus, fapt care denotă refacerea unui destin privilegiat.

Motivul călătoriei are o dublă valență: concretă, reprezentată de drumul parcurs de tânăr de la casa părintească până la palatul unchiului său și o altă spirituală, de formare a lui ca persoană demnă de a conduce o împărăție, ceea ce conferă scrierii caracterul de bildungsroman.

După ce **protagonistul** își dovedește curajul în fața **probei** la care îl supune propriul tată, primește drept compensație de la acesta un sfat important: „să te ferești de omul roș, iar mai ales de omul spân”, considerați, în credința populară, oameni care poartă stigmatul răului.

Încercarea cu care debutează **călătoria inițiativă** este trecerea prin pădurea-labirint. Aceasta reprezintă spațiul dispariției vechii sale identități, dar și regenerarea sa spirituală, prin renaștere. Inițial, tânărul se rătăcește și este astfel nevoit

să se abată de la sfatul părintesc, tocmindu-l pe Spân drept călăuză, deoarece era „boboc în felul său la trebi de aiste”. Acest nou personaj, **antagonistul**, dar și **formatorul** eroului, se remarcă prin șiretenie și perseverență; el are capacitatea de a se **metamorfoza**, luând diferite înfățișări îmbietoare pentru a-l convinge pe tânăr să îl accepte să-i fie alături.

Violența Spânului determină schimbarea destinului tânărului naiv, prin puterea sa de convingere. Coborârea în fântână echivalează cu o nouă naștere a eroului, sub un alt nume, Harap-Alb, și cu o altă misiune, sluga răufăcătorului, pecetluită de un jurământ: „[...] jură-mi-te pe ascuțișul paloșului tău că mi-i da ascultare întru toate [...]; și atâta vreme ai a mă sluji, până când îi muri și iar îi învie.” Spânul preia astfel identitatea ficiorului de crai și ajunge, împreună cu sluga sa credincioasă, la curtea împăratului. Orgoliul nemăsurat al Spânului îl determină pe acesta să-i propună lui Harap-Alb un set de **trei probe inițiatice**: aducerea „sălăților” din Grădina Ursului, aducerea nestematelor, care decorau pielea unui cerb fermecat și pețirea, în numele stăpânului, a fetei împăratului Roș. Primele două probe sunt trecute cu ajutorul **sfaturilor și obiectelor magice** oferite de Sfânta Duminică (o licoare și obrăzarul și sabia lui Statu-Palmă-Barbă-Cot).

Cu răbdare, curaj și îndemânare, tânărul reușește să treacă primele două probe; pentru a treia însă, se vede nevoit să pornească într-o nouă călătorie, mult mai dificilă. Primul semn al trecerii spre o altă etapă a propriei formări este podul, corespondentul celui de la care plecase, acolo unde l-a înfrânt plin de curaj pe „urs”. De această dată, zona liminală este un teritoriu de încercare pașnică a superiorității sale spirituale: tânărul ocolește protector o nuntă de furnici, care traversau pe pod, riscându-și viața și trecând prin apă. Gestul său nobil e răsplătit de crăiasa furnicilor cu o aripă, un însemn care îl

va salva la nevoie. Și albinele sunt ocrotite de tânărul care, din milă și dragoste față de vietățile naturii, le construiește un stup și este răsplătit și de această dată cu un obiect magic, o aripă de la crăiasă.

Cele cinci **personaje miraculoase**, care duc la extrem trăsături specific umane, Gerilă, Setilă, Flămânzilă, Ochilă, Păsări-Lăți-Lungilă, par a-l cunoaște pe Harap-Alb și îl avertizează că, fără ei, nu va reuși să îndeplinească ceea ce și-a propus. Pentru că tânărul se dovedește foarte prietenos și apropiat de ei, aceștia sunt încântați să îl însoțească, devenind cu toții un grup de prieteni.

Împăratul Roș îndeplinește și el rolul de **formator** pentru protagonist, supunându-l pe acesta altor **probe** complicate: casa de aramă, ospățul exagerat, alegerea macului de nisip, găsirea fetei, ghicitul ei. Proba camerei supraîncălzite este trecută cu bine cu ajutorul lui Gerilă. Masa mult prea îmbelșugată este consumată, în special, de Flămânzilă și Setilă, macul și nisipul constituie două gramezi distincte cu ajutorul furnicilor, fata de împărat este găsită de Ochilă și Păsări-Lăți-Lungilă, iar albina ajută la ghicirea fetei nobile dintre cele două identice. Fiecare personaj are rolul lui bine determinat, de parcă aparțin unui scenariu inițiativ prestabilit. Ajutorul lor însă este condiționat de capacitatea sporită a tânărului de a fi comunicativ și, deci, de a-și face prieteni devotați.

Fata împăratului Roș propune și ea o probă, și anume întrecerea dintre cal și turturică. Calul eroului, înzestrat cu puteri miraculoase, câștigă prin vicleșug și aduce fetei apă moartă, apă vie și smicele de măr.

Drumul de întoarcere spre împărăția unchiului său impune eroului o nouă probă, aceea a dragostei; el se îndrăgostește de fată, dar își dovedește loialitatea față de Spân și frumusețea caracterului și nu-i mărturisește acesteia adevărata sa